

UDK: 2-277.2; 27-277

Pregledni rad

Pripremljeno u rujanu, 2023.

ADVENTISTIČKI PRISTUP I PRIMJENA POVIJESNO-KRITIČKE METODE PROUČAVANJA SVETOG PISMA

Angel M. Rodriguez

Ángel Manuel Rodríguez (1945) adventistički je teolog. Uz mnoge akademske službe bio je i direktor Instituta za biblijska istraživanja (BRI). Njegovi posebni istraživački interesi uključuju Stari zavjet, Svetište i pomirenje te starozavjetnu teologiju. Napisao je nekoliko knjiga i više članaka. Za njega se drži da je najsposobniji apologeta adventističkih vjerovanja u našem vremenu.

SAŽETAK

Primjena povijesno-kritičkog pristupa u proučavanju Biblije od samog početka naišla je na snažno protivljenje kršćanskih zajednica, ali je dugim procesom osvajanja taj pristup uspio postati vladajući u biblijskom tumačenju. Danas se tome protivi samo nekoliko kršćanskih zajednica. Adventističko protivljenje, kao i ono drugih denominacija, određeno je njihovim razumijevanjem naravi i autoriteta Svetoga pisma. Adventističke doktrine i životni stil nastali su kao rezultat proučavanja Biblije koju Crkva smatra otkrivenjem Božje milosti i volje za ljudski rod. Crkva je uvijek imala visoko mišljenje o Bibliji zasnovano na nizu temeljnih uvjerenja vezanih uz njezinu narav i svrhu. Takva su uvjerenja imala izravan utjecaj na način na koji je Crkva počela tumačiti Sveto pismo.

Ključne riječi: povijesno-kritička metoda, Crkva adventista sedmog dana, adventističke doktrine, Biblija.

Kritička učenja i adventistička vjera

Temeljne pretpostavke

1. Vjerujemo da je Biblija u svojoj biti vjerski spis, Božja objava ljudskom rodu koja odgovara na temeljna pitanja ljudskog postojanja: Tko sam ja? Odakle dolazim? Što radim ovdje? Kamo idem? Bez te objave bili bismo izgubljeni i dezorijentirani u ovom svijetu. Štoviše, upravo je fenomen otkrivenja, božansko podrijetlo Biblije, to što je čini jedinstvenom (2. Timoteju 3,16). Takvo nas uvjerenje nagoni da se zapitamo u kojoj će mjeri određena metodologija primijenjena u tumačenju Biblije poduprijeti, ili možda potkopati, naš pogled na Sveto pismo. Ako se s Biblijom postupa kao s bilo kojom drugom knjigom, ako se analizira kao bilo koja druga knjiga, onda bismo trebali očekivati napetost i sukob između Crkve i moderne znanosti.

2. Vjerujemo u jedinstvo Svetoga pisma. Ovo jedinstvo temelji se na činjenici da je pravi Pisac ovog svetog spisa sam Bog, Krist je njegovo samo središte, a ista se poruka spasenja naviješta u cijeloj Bibliji. U suvremenoj se biblijskoj znanosti jedinstvo Biblije obično odbacuje ili dovodi u pitanje. Biblija se smatra raznolikom i ponekad proturječnom zbirkom teologija koju su objavili različiti pisci. Posljedično tome, pojmovi božanskog otkrivenja i nadahnuća poriču se ili redefiniiraju na takav način da se pri oblikovanju konačnog proizvoda ljudski element predstavlja odlučujućim i važnijim od božanskog.

3. Vjerujemo da, iako Biblija nije prvenstveno povijesna ili znanstvena knjiga, kad se namjerno bavi povijesnim i "znanstvenim" pitanjima, tada jeste pouzdana. Iz tog razloga nas zanima povijesna dimenzija Biblije. Međutim, odbacujemo povijesne metodologije korištene kako bi se rekonstruirala povijest Izraela, što je u potpunoj suprotnosti s povijesnom slikom koja se nalazi u samoj Bibliji. Ovdje je piščeva namjera izuzetno važna i u hermenutičkom procesu se mora ozbiljno uzeti u obzir. Želimo zadržati očito značenje teksta, osim ako Sveto pismo ne upućuje na neki drugi smjer.

4. Vjerujemo da je Biblija sama sebi tumač. Osnovno pitanje hermeneutike treba riješiti tako što ćemo Bibliji dopustiti da tumači samu sebe. Drugim riječima, Sveto pismo treba tumačiti iz samog Pisma, slušajući ga i uspoređujući određene ulomke sa srodnim ulomcima. Čak i u slučajevima kad se pojave neusklađenosti, u pokušaju da ih razumijemo ili razjasnimo moramo započeti s Biblijom. U nekim slučajevima moguća su usklađivanja. U drugim slučajevima se pak može uočiti da je biblijski pisac izostavio podatke kako bi istaknuo određenu točku. Arheologija može pružiti podatke koji razjašnjavaju prividnu nepodudarnost, ali Biblija je konačni arbitar značenja. Ako nema dovoljno dokaza koji bi objasnili ili uskladili neslaganje, moramo ga jednostavno priznati.

Povijesni, vjerski i kulturni konteksti korisni su u tumačenju Biblije, ali krajnji je arbitar značenja sama Biblija. Moderna biblijska znanost Bibliju nastoji smjestiti u vlastiti kulturni milje, što je samo po sebi prikladno, ali u mnogim slučajevima ona koristi arheološke i epigrafske materijale u svrhu rekonstrukcije povijesti koja se nalazi iza teksta ili određivanja

značenja biblijskog teksta. Ovaj pristup stvara napetosti s Crkvom, jer čini se pretpostavlja da je gotovo sve u Svetom pismu kulturološki određeno i, posljedično tome, teži potkopavanju Biblije kao normativa za nas danas.

Znanstvenici kritičkog usmjerenja iskreno se zanimaju za razumijevanje i tumačenje biblijskog teksta. Oni koriste sustav tumačenja koji smatraju ispravnim. Štoviše, svoj sustav temelje na vrlo jednostavnom uvjerenju: Biblija je rezultat povijesnog, vjerskog i kulturnog konteksta u kojemu su biblijski pisci živjeli i pisali. Oni, dakle, Bibliji ne pripisuju jedinstveni status u smislu njezina podrijetla – ona nije Božje otkrivenje – već je smatraju knjigom poput svake druge knjige.

Znanstvenici kritičkog usmjerenja pretpostavljaju da je povijesna vjerodostojnost nemoćna, jer je svaki zaključak uvijek podložan reviziji (metodološka sumnja). Stoga se ono što se nađe u bilo kojem spisu ne može smatrati istinitim, osim ako se ne podvrgne kritičkoj analizi. Drugo, njihova metoda odbacuje zamisao o pojedinačnim događajima u povijesti. Zakoni prirode koji su djelovali u biblijska vremena isti su oni koje imamo danas (načelo analogije). Ovo isključuje čuda. Treće, tijek povijesti rezultat je uzročno-posljedičnog kontinuuma. Sva-ki se povijesni događaj može objasniti promatranjem imanentnih uzroka koji su ga proizveli (načelo korelacije). Ovo isključuje božansku umiješanost u ljudske poslove.¹

2. Adventistička poraba prilagođene povijesno-kritičke metodologije

Neki su se adventistički znanstvenici zanimali za porabu povijesno-kritičke metode, što ju je učinilo temom rasprave već od kasnih 1960-ih. Nekolicina njih se zalagala za korištenje metode u njezinom klasičnom obliku, dok se većina zalagala za prilagođenu potrebu koja, navodno, isključuje pretpostavke koje ju tradicionalno prate.²

Temeljno je pitanje bilo: je li moguće koristiti povijesno-kritičku metodu bez utjecaja njezinih kritičkih pretpostavki? Neki su odgovorili potvrdno, dok su drugi nijekali tu mogućnost. Možda bi se moglo reći kako bi na *teorijskoj razini* moglo biti moguće postulirati mogućnost odvajanja metode od njezinih pretpostavki. Neki znanstvenici evanđeoske pro-venijencije tvrde da su bili u stanju učiniti upravo to. Pitanje je je li u *praksi* moguće u potpu-nosti odvojiti pretpostavke od metodologije.

Naša je glavna zadaća u ovom dodatku procijeniti tvrdnju da je prilagođena poraba po- vijesno-kritičke metode u skladu s adventističkim razumijevanjem Biblije. Učinit ćemo to promatrajući rezultate istraživanja adventističkih znanstvenika koju su koristili prilagođenu

1 Za najnoviji sažetak načela koja upotrebljavaju povijesno-kritički znanstvenici vidi: Collins, John J. 1990. Is a Critical Biblical Theology Possible? *The Hebrew Bible and its Interpreters*, ur. Propp, W. H., Halpern, B. i Freedman, D. N. Winona Lake, IN: Eisenbraun. Str. 2.

2 Vidi Gladson, Jerry. 1988. Taming Historical Criticism: Adventist Biblical Scholarship in the Land of the Giants. *Spectrum* 18.4 (1988.): str.19-31; Herr, Larry. 1982. Genesis 1 in Historical-Critical Perspective. *Spectrum* 13.2 (1982.): str. 51; Brunt, John. A Parable of Jesus as a Clue to Biblical Interpretation. *Spectrum* 13.2 (1982.): str. 35-43; i Johnston, Robert M. 1999. The Case for a Balanced Hermeneutics. *Ministry* 72 (ožujak 1999.): str.10-12.

metodu, umjesto da se bavim apstraktnim metodološkim argumentima za ili protiv njezine upotrebe.

Jedan od problema s kojima se suočavamo u našem zadatku jest to što oni koji zagovaraju prilagođeni sustav nisu jasno naveli prilagodbe koje su učinili na povijesno-kritičkoj metodi. Ovdje postoji sklonost tvrditi kako se najznačajnija razlika nalazi u činjenici što tumač sada pretpostavlja da se Bog miješa u ljudske poslove. U nekoliko su slučajeva prilagodbe ove metode toliko velike da je upitno treba li je i dalje nazivati povijesno-kritičkom metodom. Dopustite mi da navedem nekoliko primjera.

Jerry Gladson je ispitao ulogu kritike književnih oblika u adventističkom učenju kako bi istražio u kojoj mjeri je adventistički znanstvenici mogu koristiti. Prvo, prepoznao je problem:

Vjerojatno nitko ne dovodi u pitanje činjenicu da bi adventistička teologija kakvu sada poznajemo, u slučaju kad bi uključivala metodu kritike književnih oblika, sa svim njezinim pretpostavkama, prestala postojati te bi bila zamijenjena evolucijskom metodologijom.³

Za Gladsona bi kritika književnih oblika u svom prilagođenom obliku značila spremnost priznati da u Bibliji postoje različiti književni žanrovi: „Vjerojatno se nijedan adventist ne bi bunio zbog prepoznavanja posebnih žanrova unutar Biblije *per se*“, piše Gladson. „Jednostavno rečeno, Biblija sadrži književne žanrove... Bilo bi razumno – s nadahnutim modelom – vidjeti Boga kako daje objavu o Sebi i Svojoj istini u prihvaćenim književnim oblicima toga vremena.“⁴ No, može li se ovo priznanje nazvati vrstom kritike književnih oblika? Gladson je bio svjestan ovog problema: „Međutim, jedno bi bilo kad bi se kritika forme zaustavila na pukom označavanju žanrova, ali kritičari nisu zadovoljni samo time. Deskriptivni proces je zapravo samo uvođenje u pravi cilj — zaći iza teksta i pratiti razvoj žanra.“⁵ Stoga je njegov konačni zaključak da adventistički teolog „ne bi trebao zanemariti dokaze koje je na uvid donijela kritika književnih oblika. On je spreman prihvatiti klasifikaciju žanrova općenito, ali on razlikuje klasifikaciju od pretpostavke o podrijetlu žanrova.“⁶ Ono što on predlaže su, u načelu, učinili kršćanski tumači mnogo prije nastanka povijesno-kritičke metode⁷, stoga se treba zapitati je li ispravno ovo nazvati kritikom književnih oblika.

Drugi primjer nalazimo u znanstvenom radu Nielsa-Erika Andreasena o tome kako adventistički znanstvenici koriste kritiku predaje, u kojem je prepoznao problem s kojim se suočavamo: „Kritički naglasak predaje na prvenstvu pretknjiževnih (u smislu predbiblijskih) tradicija potkopao bi naš pogled na otkrivenje, i stoga bi kao metoda trebao biti neprihvatljiv.“⁸ Zatim je predložio:

3 Gladson, Jerry. Form Criticism and the OT: A Critique, neobjavljeni rad, listopad 1974., str. 40.

4 Ibid.

5 Ibid. Str. 41.

6 Ibid. Str. 44.

7 Buss, M. J. 1999. Form Criticism, Hebrew Bible. *Dictionary of Biblical Interpretation*, sv. 1. Ur. Hayes, John H. Nashville: Abingdon. Str. 406-409.

8 Andreasen, Niels-Erik. Tradition Criticism: A Seventh-day Appraisal, neobjavljeni rad, listopad 1974., str. 7.

Prihvaćamo postojanje zajedničkih bliskoistočnih paralela [sic] sa starozavjetnim zakonima, društvenim običajima, vjerskim praksama i književnim formulacijama. Stoga bi, dakle, bilo ispravno zapitati se o „predajama“ koje stoje iza ili usporedno sa starozavjetnim običajima, praksama i književnim formulacijama, uz razumijevanje da otkrivajuća/inspirativna kvaliteta takvih paralela počiva u njihovom starozavjetnom usvajanju ili korištenju.⁹

Ovo je dobar prijedlog, no je li ispravno proučavanje uobičajenih običaja i praksi u Izraelu i na drevnom Bliskom istoku nazivati „kritikom predaje“?

Douglas R. Clark i John C. Brunt uredili su dva sveska Uvoda u Bibliju za nastavu na fakultetskoj razini, u kojima, čini se, nalazimo punu primjenu prilagođenog povijesno-kritičkog pristupa proučavanju Svetog pisma.¹⁰ Ovi svesci napisani su kako bi ih koristili ne samo adventistički studenti već i drugi ljudi koji „ozbiljno shvaćaju i suvremenu znanost i afirmativan stav vjere“.¹¹

Dvije potencijalne slušateljske skupine natjerale su pisce da budu pažljivi i ne promoviraju adventističko stajalište u svim dokumentima. Zbog toga je ponekad teško znati kakav je stav pisaca o nekim metodološkim pitanjima. Ipak, u većini slučajeva metodologija pisaca je sasvim jasna. Ovdje imamo dobru priliku ispitati rezultate porabe prilagođene povijesno-kritičke metode i njezin utjecaj na određena važna područja adventističkog tumačenja Biblije.

Mora se jasno reći da adventistički teolozi koji koriste prilagođeni povijesno-kritički pristup (oni s kritičnijim stavom, to jest oni koji u nekim slučajevima iz nekog logičnog razloga ne prihvaćaju zdravo za gotovo ono što Biblija kaže) vjeruju u Božje nadahnuće Svetog pisma i da ono sadrži poruku spasenja za ljudski rod. No, kako bi pomirili kritički pristup s objavom/nadahnućem Biblije, oni objavu i nadahnuće moraju definirati na takav način koji dopušta kritički stav uz obzirnost prema Svetom pismu. Oni čine neke ustupke postulatima kritičkog učenja vjerujući da je takvo učenje u određenoj mjeri korisno za ispravno tumačenje Biblije. Njihovo je čvrsto uvjerenje da porabom ovog pristupa Svetom pismu ne pokušavaju uništiti Crkvu i/ili njezinu poruku. Takvoj predanosti treba odati priznanje.

3. Prilagođena povijesno-kritička metoda i temeljna biblijska učenja

Ukratko ćemo istražiti tri glavna područja biblijskog tumačenja koja su iznimno važna u adventističkoj teologiji i doktrini: Stvaranje, Zakon i apokaliptička proročanstva. Ta područja imaju izravan utjecaj na to kako razumijevamo podrijetlo ljudskog postojanja na ovom planetu, doktrinu Zakona i subote, adventistička proročka tumačenja, samo-razumijevanje Crkve te misiju Crkve i njezinu poruku svijetu. Istražujemo rezultate načina na koji primjena prilagođenog povijesno-kritičkog pristupa utječe na ta specifična područja.

9 Ibid. Str. 8.

10 Clark, Douglas R. i Brunt, John C. 1997. ur. *Introducing the Bible*, sv. 2. Lanham, MD: University Press of America.

11 Ibid. Sv. 1. Str. xvii.

1. Narativ o stvaranju. Nekoliko adventističkih znanstvenika primijenilo je prilagođenu povijesno-kritičku metodu na proučavanje prvog poglavlja Postanka. Među njima je Larry Herr, čiji je cilj bio pokazati „kako bi poraba ‘povijesno-kritičke’ metode proučavanja Biblije mogla utjecati na tumačenje prvog poglavlja Postanka“.¹² Biblijski pisac je, tvrdi on, govorio o pitanju koje je bilo važno njegovoj publici i koristio se slikama i jezikom koji su se mogli lako razumjeti. To poglavlje Herr smješta unutar drevne bliskoistočne povijesti i kulture te zaključuje da pisac koristi drevnu kozmologiju (organizaciju i djelovanje svemira) kako bi prenio određenu poruku, kozmogoniju ili razumijevanje konačnog podrijetla svijeta.

Stoga se ključ za tumačenje narativa o stvaranju, prema Herru, nalazi u kozmologijama drevnog Bliskog istoka. Kozmologije se, dodaje on, „mijenjaju kroz povijest kao što se mijenja znanje, tako da kozmologiju iz prvog poglavlja Postanka, na primjer, možemo razlikovati od kozmologije koja prevladava danas“.¹³ Većina njegove analize biblijskog teksta ima svrhu pokazati da je kozmologija Postanka drevna i nespojiva s modernim znanstvenim spoznajama. Čini se da ovu posebnu perspektivu podupire i Douglas R. Clark kada piše da 1. i 2. poglavlje Postanka „slave stvaranje Zemlje i svemira onako kako su ih doživljavali pripadnici drevnih civilizacija“.¹⁴

To znači da nema temeljne razlike između rezultata tradicionalnog i prilagođenog povijesno-kritičkog pristupa. Oba svrstavaju ovaj narativ u kategoriju drevnih bliskoistočnih priča o stvaranju. Međutim, Herr tvrdi da je kozmologija iz prvog poglavlja Postanka značajna kao sredstvo koje je biblijski pisac koristio kako bi priopćio trajnu i valjanu istinu, naime, da je „kozmos stvorio jedini pravi Bog na čudesan i uređen način“.¹⁵ Kozmogonija prvog poglavlja Postanka, i ono što ona govori o konačnom podrijetlu svijeta, jest ono što treba sačuvati, a ne njegovu kozmologiju. Herr bi vjerojatno tvrdio da se tu nalaze elementi objave i nadahnuća u samoj priči.

U određenom je smislu Herr otišao dalje od onoga što bi većina tradicionalnih povijesno-kritičkih znanstvenika bila spremna izjaviti. Metodu je prilagodio samo pronalaženjem mjesta u narativu na kojem je ono božansko još uvijek aktivno. Odbacio je samo jednu pretpostavku te metode, ali sama metoda ostala je ista. Postoji sklonost tvrditi kako narativ o stvaranju ne opisuje *način* na koji je Bog sve doveo u postojanje, već da je On Stvoritelj uređenog svijeta. Do tog je zaključka došao i Richard L. Hammill. Tvrdio je:

da je Bog kroz proces nadahnuća-objave dao istinu o stvaranju koja se nije mogla saznati ljudskim promatranjem i razumom – naime, sve što postoji svoje podrijetlo duguje Bogu koji je svojom izgovorenim riječju stvorio stvari koje prije nisu postojale... Mora se napraviti podjela između takve kozmogonijske, teološke istine i kozmoloških detalja preuzetih iz kulture toga vremena.¹⁶

12 Herr. Str. 51.

13 Ibid. Str. 52.

14 Clark, Douglas R. Genesis. Introducing the Bible, sv. 1. Str. 94.

15 Herr. Str. 61.

16 Hammill, Richard L. Creation Themes in the OT Other than Genesis 1 and 2. Creation Reconsidered: Scientific, Biblical, and Theological Perspective, ur. Hayward, James L. 2000. Roseville, CA: Association of

Clark je sažeo problem rekavši: „Biblijsko izvješće se više bavi pitanjem ‘tko’, kada se radi o stvaranju, nego nekim drugim problemima“,¹⁷ dok Raymond F. Cottrell radije koristi izraze „poruka/otkrivena istina“ i „povijesno uvjetovani oblik“ narativa o stvaranju. Poruka narativa je da je Bog Stvoritelj i Održavatelj svemira, a ne način na koji je stvorio svijet.¹⁸

Znanstvenici s područja Starog zavjeta obično priznaju da je biblijski pisac vjerovao da se ono što je pisao u prvom poglavlju Postanka dogodilo onako kako je on to ispričao.¹⁹ No, čini se da prilagođena poraba povijesno-kritičke metode ne uzima ozbiljno piščevu namjeru. Upravo korištenjem *kritičkog* aspekta ove metode tumač je prisiljen postavljati pitanja o vjerodostojnosti onoga što tekst jasno govori (kritika sadržaja). Za očekivati je da će se Crkva odupirati primjeni prilagođene verzije povijesno-kritičkog pristupa narativu o stvaranju ili priči o padu Adama i Eve (Postanak, 3. poglavlje).

2. Podrijetlo Zakona. Kritička učenja odbacila su biblijski opis davanja Zakona Izraelu na gori Sinaj. Prevladavajuće mišljenje je da Zakon vjerojatno potječe iz vremena nakon egzila, iako neki njegovi elementi mogu potjecati i iz vremena prije egzila. Formulacija zakonskih kodeksa u njihovom konačnom obliku razvijala se tijekom dugotrajnog procesa. Povijesno-kritički znanstvenik, koristeći odgovarajuće kritičke alate, tvrdi da je u stanju rekonstruirati tu povijest. U tom se procesu podrijetlo i razvoj izraelskog pravnog sustava rekonstruirala na tragu socioloških procesa koji ne uzimaju u obzir Božju umiješanost u ljudske stvari.

Adventistički znanstvenici koji koriste prilagođenu verziju povijesno-kritičke metode nisu detaljno opisali kako je treba primijeniti na pravnu građu Starog zavjeta. Douglas R. Clark se pozabavio tim pitanjem, ali teško je znati u kojoj su mjeri njegovi stavovi reprezentativni. Mi se zapravo bavimo pitanjem sastava Petoknjžja, ali naš trenutni fokus odnosi se na pravnu građu.

Clark svoju raspravu o Zakonu započinje ističući da ono što nalazimo u Starom zavjetu u njegovom sadašnjem obliku, kad je u pitanju podrijetlo pravne građe, nije jedinstveno za Izrael. Drevni narodi su vjerovali da „svi zakoni potječu izravno od božanstva, bez obzira na njihov sadržaj ili narav. Zapravo, većina zakonskih kodeksa iz drevnog svijeta prikazuje, bilo narativno ili grafički, božanski izvor građe.“²⁰ Čini se kako on implicira da upravo pomoću ove drevne bliskoistočne prakse trebamo tumačiti narativ o davanju Zakona koji je zabilježen u Izlasku.

Clark prihvaća da je Bog razgovarao s Mojsijem na Sinaju i da dio građe koji nalazimo u Petoknjžju potječe iz tog iskustva.²¹ No, on nas ne obavještava o tome koliko toga se može pripisati Mojsiju. Što se tiče Deset zapovijedi, on kaže:

Adventist Forums. Str. 260.

17 Clark. Genesis. Str. 103.

18 Cottrell, Raymond F. Inspiration and Authority of the Bible in Relation to the Natural World. *Creation Reconsidered*. Str. 195, 196, 199, 203.

19 Vidi na primjer: Westermann, Claus. 1964. *The Genesis Account of Creation*. Philadelphia: Fortress. Str. 5.

20 Douglas R. Clark, “Formation of the Old Testament”, u *Introducing the Bible*, sv. 1, str. 5.

21 Idem. Leviticus. *Introducing the Bible*. Sv. 1. Str. 131.

Većina učenjaka smatra da su Deset zapovijedi, koje su bile napisane na kamenim pločama, vjerojatno bile vrlo kratke: „Nemoj imati drugih bogova uz mene“; „Sjeti se subotnjeg dana“; „Ne ubij“; itd. Usporedba s popisom u 5. poglavlju Ponovljenog zakona upućuje na dovoljno varijacija koje podržavaju ovu zamisao.²²

Ovdje je riječ o povijesno-kritičkom razvojnom pristupu pravnim formulacijama, prema kojem su se jednostavni zakoni kroz dugi vremenski period razvili u složenije zakone oblikovane za rješavanje ljudskih društvenih potreba. To bi podrazumijevalo da je nemoguće znati koje je zakone Bog dao Izraelcima na Sinaju. Povijesni prikaz podrijetla zakona, kako je zapisan u Bibliji, značajno je prilagođen te je, koristeći se povijesno-kritičkom metodologijom, načinjena povijesna rekonstrukcija.

Sadašnji oblik knjige Izlaska svjedoči da je Bog Mojsiju dao sve zakone koji su tamo zabilježeni. No, prilagođena poraba povijesno-kritičke metode zaključuje da iza teksta stoji duga povijest razvoja. Na primjer, većina zakona u Zavjetnom zakoniku „pretpostavlja stalnu nastanjenost u agrarnim zajednicama, poput onih u najstarijem Izraelu tijekom razdoblja sudaca.“²³ Pretpostavlja se da su oni u Mojsijevo vrijeme teško mogli postojati u obliku u kojem ih imamo u Bibliji danas, i da ih, dakle, Bog nije dao Mojsiju onako kao što to biblijski tekst navodi.

S obzirom na pravnu građu koja se nalazi u Ponovljenom zakonu, Clark smatra privlačnim stav Moshea Weinfelda:

Nema sumnje da knjiga Ponovljenog zakona sadrži drevne zakone iz razdoblja sudaca, ili čak iz vremena Mojsija, ali ona također sadrži element iz razdoblja Ezekije-Jošije, a taj je element povezan s centralizacijom kulta. Naposljetku, tu je i ‘jošijanski’ element koji dolazi do izražaja u konačnom književnom izdanju knjige.²⁴

Clark ovo komentira na sljedeći način: „Ako je to slučaj, onda vjerojatno imamo još jednu ilustraciju drevnog, nadahnutog ‘autorstva’ kao zajedničkog projekta ili zbirke (možda tijekom dugog vremenskog razdoblja), a ne samo kreativne napore jedne individue.“²⁵ Zbog svog poštovanja prema Svetom pismu, on uvodi element božanskog nadahnuća, koji većina znanstvenika kritičkog usmjerenja jednostavno zanemaruje.

No kad je u pitanju povijesni razvoj pravne građe Starog zavjeta, Clark prihvaća osnovni zaključak kritičkih znanstvenika, umjesto onoga što sam biblijski tekst eksplicitno navodi, te je stoga prisiljen proširiti svoju definiciju nadahnuća. Bog više ne otkriva svoju volju proroku, već nadahnjuje zajednicu dok stvara zakone koji se temelje na izazovima s kojima se narod suočava. Čini se da Clark govori o božanskom vodstvu, a ne o božanskom nadahnuću. Niels-Erik Andreasen izjavljuje:

Adventisti vide mnogo bližu i izravniju vezu između starozavjetne građe i pisaca njezinih književnih formulacija, a mi pretpostavljamo ili impliciramo pogled na objavu koji stavlja

22 Idem. Exodus. *Introducing the Bible*. Sv. 1. Str. 118.

23 Ibid. Str. 118-119.

24 Weinfeld, Moshe. 1991. *Deuteronomy 1-11*. New York: Doubleday. Str. 84.

25 Clark, Douglas R. Deuteronomy. *Introducing the Bible*. Sv. 1. Str. 160.

veliki naglasak na pojedinog pisca. Prema našem mišljenju, Sveto pismo je nadahnuto zbog iskustva objave koje su imali pojedini pisci, a ne zbog iskustva objave koje je imao narod u bogoslužju, ili njihove vođe bogoslužja, niti tijekom procesa izraelskog sjećanja na svoju povijest, itd.²⁶

Iz adventističke perspektive temeljno je pitanje, kad je riječ o ovome problemu, pitanje autoriteta Zakona. Na temelju čega možemo reći da su Deset zapovijedi, onakve kakve ih nalazimo u Bibliji, došle od Gospodina, i stoga imaju apsolutnu vlast nad nama? Zamisao da je Bog govorio kroz zajednicu ili proces kodifikacije previše je maglovita i nedostaje joj jasna biblijska potpora kako bi pružila čvrst i trajan temelj za božanski zakon koji je autoritativan kroz vrijeme i kulturu.²⁷ Prilagođena verzija kritičke metode pružila nam je sociološki opis podrijetla izraelskog Zakona, navodno pod božanskim vodstvom. Ako je taj zaključak točan, normativnost tog Zakona je ozbiljno ugrožena.

3. Apokaliptičko tumačenje. Prema adventističkom razmišljanju, tumačenje biblijskih apokaliptičkih tekstova je od iznimne važnosti. Štoviše, adventisti sebe definiraju kao apokaliptički pokret koji najavljuje budući veličanstveni ulazak Boga u ljudsku povijest, koji će okončati suvremene opresivne i korumpirane društvene i vjerske institucije. Apokaliptičko razmišljanje toliko je ukorijenjeno u našoj svijesti i identitetu Crkve da svaki pokušaj odstupanja od njega znači ugrožavanje postojanja ovog pokreta. Svaki sustav tumačenja koji bi izgledao kao prijetnja našem razumijevanju biblijske apokaliptičke literature naići će na iskreno protivljenje Crkve. Stav Crkve je uvijek bio da naš sustav tumačenja proistječe iz samog biblijskog teksta te se o njemu, stoga, ne može raspravljati.

Povijesno-kritički pristup biblijskoj apokaliptici lišava je bilo kakvog pretkazujućeg elementa. Prema tom gledištu, narav takve vrste književnosti određena je kulturnim potrebama ljudi kojima je upućena. Prema tom sociološkom pristupu, potlačeni su ljudi pronašli nadu u oblikovanju budućnosti u kojoj će opresivne sile biti potpuno uništene i bit će uspostavljen božanski sustav vlasti. Pisci knjiga kao što su Daniel i Otkrivenje, pisali su svojim zajednicama, hrabрили ih i ulijevali nadu tamo gdje je gotovo nije bilo. Za ove se knjige kaže da ne sadrže nikakvo božansko otkrivenje budućih događaja u svjetskoj povijesti.

Prilagođena povijesno-kritička metoda dijeli većinu ovih osjećaja i zaključaka. Ona je u svom fokusu temeljno preteristička. Richard Coffen snažno se zalaže za preteristički pristup u tumačenju Otkrivenja.²⁸ Ivan je pisao Crkvi prvog stoljeća poslije Krista, a nije opisivao povijest Crkve tijekom nadolazećih stoljeća. Coffen pažljivo ističe da je knjiga bila značajna za buduće naraštaje:

To ne znači da Otkrivenje nije imalo nikakvog značaja za buduće naraštaje nakon Ivanova vremena. Čini se kako je svaki sljedeći naraštaj kršćana ozbiljno shvaćao Ivanovu apokaliptičku poruku i iz nje crpio nadu. Međutim, budući da je Ivan napisao Otkrivenje za svoje pri-

26 Andreassen. Str. 7-8.

27 Za sličan komentar vidi djelo adventističkog znanstvenika Giovannija Leonardija, "Alia ricerca di una lettura comune della Bibbia", *Adventvs* 9.1 (1996.): str. 34.

28 Coffen, Richard W. John's Apocalypse: Some Second Thoughts on Interpretation. *Spectrum* 8.1 (1976.): str. 27-31.

jatelje, bibličar treba tražiti moguće začetke ispunjenja Ivanovih viđenja u događajima tijekom prvih stoljeća.²⁹

Ovo je intrigantna izjava. Coffen vjeruje da je poruka nade koja je kodirana u simbolizmu Otkrivenja još uvijek značajna za nas, ali ne objašnjava koja je to poruka. Čini se kako on ovu knjigu smatra proročkom knjigom čija su se proročanstva ispunila u ranim stoljećima, ali ta ispunjenja naziva „začetcima ispunjenja“. Znači li to da apokaliptička proročanstva iz Otkrivenja imaju višestruka ispunjenja? Na to pitanje ne daje odgovor. Unatoč tome, Coffen poziva adventiste „na preispitivanje i preoblikovanje pretpostavki koje imaju kada se radi o Apokalipsi“. ³⁰ Prema njegovom mišljenju, ako se želi, tada to treba učiniti uz pomoć preterizma.³¹

Alden Thompson je napisao poglavlje o Danielu u knjizi *Introducing the Bible*, što nam pruža još jednu priliku za usporedbu i analizu.³² Kad je u pitanju datiranje knjige, čini se da naginge prema datiranju u šesto stoljeće.³³ On opisuje različite pristupe korištene za tumačenje Danielove knjige, pri čemu se otvoreno ne svrstava *ni uz jedan* od njih. Ipak, snažno se poistovjećuje sa stajalištem što ga je zauzeo znanstvenik evanđeoske provenijencije John E. Goldingay u svom komentaru knjige o Danielu.³⁴ Prema Thompsonu, Goldingay je u svoje preterističko tumačenje ugradio idealističke elemente, odnosno, prihvatio je kritičku pretpostavku prema kojoj Danielova knjiga sadrži poruku za post-egzilsku zajednicu, te je treba tumačiti u svjetlu povijesti tog razdoblja. No, u isto vrijeme, Goldingay dopušta višestruku primjenu proročke građe.³⁵

Teško je znati u kojoj je mjeri Thompson spreman prisvojiti Goldingayevu stajalište, no kombinacija kritičkog učenja i idealističkih tumačenja Daniela za adventiste nije ništa novo. Desmond Ford je uložio ogromne napore kako bi spojio to dvoje, ali Crkva je odbacila njegova stajališta. Adventisti vjeruju da Daniel i Otkrivenje sadrže proročanstva koja pokrivaju cijeli raspon povijesti i otkrivaju Božji plan za Njegovu Crkvu, osobito na kraju svemirskog sukoba. Spajanje preterizma s historicizmom slabi, a moglo bi čak i uništiti adventističko razumijevanje poruke tih knjiga i današnje uloge Crkve.

Sažetak i zaključci

Naše istraživanje o tome kako i koliko adventistički znanstvenici upotrebljavaju prilagođenu povijesno-kritičku metodu otkrilo je da su izmjene koje su načinili minimalne, i da se

29 Ibid. Str. 28-29.

30 Ibid. Str. 30.

31 Ernest J. Bursey, koji je napisao poglavlje Revelation u *Introducing the Bible*, sv. 2, podupire historicistički sustav tumačenja, iako to otvoreno ne izjavljuje (str. 278-279).

32 Thompson, Alden L. Apocalyptic: Daniel. *Introducing the Bible*. Sv.1. Str. 525-44.

33 Ibid. Str. 536-537.

34 Goldingay, John E. 1989. *Daniel*. Dallas: Word. Str. xxxvii-xl.

35 Thompson. *Daniel*. Str. 531.

uglavnom sastoje od priznanja da je Bog još uvijek aktivan u stvaranju konačnog oblika teksta. Kad se ovaj novi pristup primijeni na ključna adventistička doktrinarna pitanja, rezultat postaje štetan za adventističke doktrine i za biblijsko razumijevanje naravi nadahnuća i autoriteta Svetoga pisma.³⁶

Adventistički znanstvenici koji se zalažu za prilagođenu verziju prihvatili su neke od najvažnijih rezultata dobivenih povijesno-kritičkom metodom. Čini se da je priznato i postojanje četiriju hipotetskih izvora (JEDP) korištenih u sastavljanju Petoknjižja.³⁷ Također je izgledno da se prihvaća redakcijska kritika kao proces kroz koji je tekst dosegao svoj sadašnji oblik.³⁸ Sve ovo bi moglo dovesti do uvjerenja da Biblija nije uvijek povijesno pouzdana, zbog čega bi postalo nužno rekonstruirati povijest Izraela. Steže se dojam da oni koji koriste prilagođenu kritičku metodologiju također zagovaraju društvenu evoluciju većine, ako ne i svih, izraelskih institucija. Postoji snažno nastojanje da se velik dio Biblije smatra kulturološki određenim.³⁹ U nekim slučajevima čak otkrivamo sklonost k odbacivanju povijesnosti biblijskog narativa zbog snažnog naglaska na čudima (npr. priča o Joni).

Istina je da su mnogi znanstvenici evanđeoske provenijencije koji imaju visoko mišljenje o Bibliji koristili prilagođenu povijesno-kritičku metodu u svom proučavanju Biblije, no adventistima je mnogo teže slijediti njihov primjer zbog središnjeg mjesta Svetog pisma u adventističkom razmišljanju i načinu života. Izostanak izjave o vjerovanju koja je trajne i nepromjenjive naravi čini naše adventističke doktrinarnе izjave podložnima značajnim promjenama i prilagodbama, kad bi se mijenjala naša hermeneutika. U većini kršćanskih denominacija to nije slučaj, stoga upotreba povijesno-kritičke metode predstavlja manju opasnost za Crkve s definiranim vjerovanjima. Činjenica da je Biblija naš jedini *credo* znači ne samo da vjerujemo u načelo *Sola Scriptura* već i da priznajemo jedinstvenost Svetog pisma. Sveto pismo bi trebalo prosuđivati ne samo naše doktrine i način života nego i svaku biblijsku metodologiju kojom se koristimo.

36 Istina je da adventistička hermeneutika ima neke zajedničke elemente s povijesnom kritikom, no „postoje značajne razlike u načinu na koji se zajednički elementi upotrebljavaju. Zamijetite ulogu proučavanja povijesne pozadine... Povijesna adventistička hermeneutika nastoji saznati kako je povijesna pozadina pridonijela događajima i učenjima dok je Sveti Duh prenosio Bogom dani sadržaj unutar mjesnog okruženja. Nasuprot tome, povijesni kritičar traži način na koji je takvo tumačenje događaja, kakvo je izneseno u Bibliji, moglo nastati iz povijesne pozadine kakvu poznajemo.” (Reid, George W. *Another Look at Adventist Hermeneutics*, BRI Shelf-Document, str. 2). Isto tako je važno znati da su se mnoge procedure kojima se koriste povijesno-kritička istraživanja upotrebljavale i prije no što je postojao povijesno-kritički stručnjak, ali one se nisu koristile za kritiku sadržaja Biblije.

37 cf. Clark. *Genesis*. Str. 90-91; i Thompson, Alden L. 1991. *Inspiration*. Hagerstown, MD: Review and Herald, 1991.). Str. 158.

38 Vidi: Thompson. *Inspiration*. Str. 168.

39 Ovo je temeljno osvjedočenje za Aldena Thompsona koje ga navodi na zaključak da je Biblija CASEBOOK, a ne CODEBOOK (vidi *Inspiration*, str. 202, 208, 180-183).

SUMMARY

The Use of the Modified Version of the Historical-critical Approach by Adventist Scholars

From its very inception, the use of the historical-critical approach in the study of the Bible faced strong opposition from Christian communities but was able, through a long process of conquest, to become the reigning king in biblical interpretation. Today, only a few Christian communities remain opposed to it. Adventist opposition, like that of other denominations, is determined by its understanding of the nature and the authority of the Scriptures. Adventist doctrines and life style were formulated as a result of the study of the Bible, considered by the church to be a revelation of God's grace and will for the human race. The church always has had a high view of the Bible, based on a number of fundamental convictions related to its nature and purpose. Such convictions had a direct impact on the way the church came to interpret the Scriptures.

Key words: historical-critical method; seven-day adventist Church; adventist doctrines; Bible.

Izvornik: Angel M. Rodriguez. 2005. The Use of the Modified Version of the Historical-critical Approach by Adventist Scholars. *Understanding Scripture. An Adventist Approach*. Ur. Reid, George W. Silver Spring, MD 20904: Biblical Research Institute, General Conference of Seventh-day Adventists. Str. 339-350.

Prijevod: Kristina Sabo